

Sovjetunionen

– sedelpressarnas förlovade land

Efter snart fem år av misslyckade reformförsök står det inte bara klart att den sovjetiska ekonomin befinner sig i en djup ekonomisk kris. Det börjar också synas tydliga tecken på att illa genomtänkta åtgärder aktivt har bidragit till att förvärra denna kris. Stefan Hedlund belyser i denna artikel hur inkompetens på det finanspolitiska området har skapat en situation där övriga åtgärder inom perestrojkans ram har små om ens några möjligheter att lyckas.

I Sovjetunionen finns ingen inflation. I den sovjetiska ekonomin finns varken arbetslöshet eller konjunkturcykler. I det sovjetiska samhället finns varken spekulation eller kortsiktigt profiterande. Här förekommer inte de ständiga kriser som hör den "degenererade och undergångsdomda" kapitalismen till. Allt detta är traditionella "sanningar", som numera får sägas höra den gamla goda tiden till. I spåren på den öppenhet som har beledsagat den ekonomiska reformpolitiken har det nämligen blivit allmänt känt att även den sovjetiska ekonomin plågas av dessa gissel, om än i något andra former och av något annorlunda orsaker. Den rent ideologiska innebörden av denna insikt är naturligtvis slående, men politik och propaganda är en sak. Betydligt allvarigare är att det, om vi ser till den institutionella strukturen, faktiskt finns en viss sanning i de gamla lögnerna.

Docent STEFAN HEDLUND är verksam vid Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet. Han har i sin forskning främst sysslat med Sovjets ekonomi och jordbruksekonomi.

Man har i den sovjetiska ekonomin inga "riktiga" banker eller kapitalmarknader, och kan därmed inte drabbas av någon finansiell krasch. Man har inga "riktiga" företag, och kan därmed inte drabbas av konkurser och arbetslöshet. Man har inget privat ägande av produktionsmedlen, och kan därmed inte drabbas av utsugning och exploatering. I själva verket har pengar aldrig varit avsedda att fylla någon större funktion i detta "kommando-administrativa" system, och så har inte heller blivit fallet. När sovjetiska ekonomer idag varnar för en förestående ekonomisk kollaps, i denna ekonomi utan "riktiga" pengar, är det därför svårt att föreställa sig hur detta egentligen skulle kunna gå till, rent praktiskt.

Det är emellertid i just denna synbara motsättning, mellan gamla och nya sanningar, som vi kan finna nyckeln till mycket av det allvar som i allt högre grad präglar det ekonomiska läget i Sovjetunionen. Den "officiella" frånvaron av problem som inflation, arbetslöshet och konjunktursvängningar har lett till att man inte heller har till hands de mekanismer som i en marknadsekonomi tjänar till att dämpa problem av detta slag. När de trots allt dyker upp, så som nu är på väg

att ske, blir deras manifestationer följaktligen mera drastiska, och de sociala konsekvenserna betydligt rårare. Till detta kan läggas att tidigare ideologiska blockeringar dessutom har satt en djup prägel på den sovjetiska ekonomkårens humankapital. Problem som officiellt inte existerar finns det naturligtvis inte någon som studerar, eller samlar information om. Därmed finns det idag inte heller någon som förmår conceptualisera och råda bot på de svårigheter som tornar upp sig. Ingenstans framkommer dessa observationer tydligare än i den debatt som rör det finansiella systemets kris, en kris som egentligen inte borde vara möjlig.

Massor av pengar

En mycket belysande artikel kring de problem det här rör sig om publicerades i våras i det sovjetiska kommunistpartiets ideologiska tidskrift *Kommunist*. Författaren V Bogatjev är forskare vid vetenskapsakademiens ekonomiska institut, och han rubricerar sin artikel "Ännu är det ej för sent" (Bogatjev [1989]). Efter att ha tagit del av hans framställning undrar man dock om inte valet av titel är något missledande.

Bogatjev inleder med att konstatera att den sovjetiska penningmängden under perioden 1971-1985 ökade 3,1 gånger, medan konsumtionsvaruproduktionen under samma tid ökade endast två gånger. Denna utveckling borde i rimlighetens namn ha lett till en betydande inflation. Om penningmängden under en femtonårsperiod ökar 50 procent mer än produktionen av de varor och tjänster pengarna ifråga är avsedda att köpa borde detta leda till att priserna skulle höjas. Att så inte har skett är dock ett faktum som den sovjetiska propagandan länge har gjort stort nummer av. Priserna på bröd, gryn, makaroner och vissa andra baslivsmedel har inte gått upp sedan 1955. Priserna på kött och vissa mejeriprodukter höjdes 1962, med kravaller som påföljd, och har

sedan dess varit oförändrade. Hyrorna är fortfarande mycket låga, det är fortfarande billigt att resa osv.

Parallellt med denna prispolitik har man fortlöpande ökat penninginkomsterna, och resultatet har blivit snabbt växande tillgodohavanden på den sovjetiska befolkningens sparkonton. År 1960 fanns totalt 10,9 miljarder rubel inestående. År 1988 hade detta belopp ökat till 298 miljarder, eller med 2 634 procent. Ytligt sett kan det förefalla som om byggandet av kommunismen framskrider med stora kliv. Det finns idag omkring 190 miljarder sparkassekonton, på en befolkning om drygt 285 miljarder individer. Den genomsnittliga behållningen är knappt 1 500 rubel. För det typiska hushållet motsvarar detta ett sparande på ca 3 000 rubel. Om vi antar att det i detta hushåll finns två heltidsarbetande individer, med en månadslön på vardera 200 rubel, finner vi att man har ett sparande i likvida medel motsvarande knappt åtta månaders arbetsinkomster. Fördelningen av sparandet är naturligtvis betydligt snedare än detta enkla exempel vill antyda, men det illustrerar ändå en viktig poäng. Teoretiskt sett skulle hela den sovjetiska befolkningen kunna ta ut motsvarande tid i semester, och leva på sina besparingar.

Att det inte finns någon substans i denna illusion om ständigt ökande välförstånd torde nog stå klart för envar som följer massmediernas rapportering kring utvecklingen i Sovjetunionen. Vi rör oss här med ett hyggligt välutvecklat u-land, med stora fickor av arbetslöshet, social misär och materiella umbäranden. Hur kan dessa fattiga och eländiga människor ha lyckats spara så mycket pengar? Uppenbarligen finns det något grundläggande osunt i denna utveckling.

I bjärt kontrast med tidigare praxis är det nu i den sovjetiska debatten tillåtet att använda notoriskt "borgerliga" ekonomiska begrepp, som t ex "marginell sparbenägenhet" (*predelnaja sklonnost k sberzeniju*). Detta begrepp, undervisar Bo-

gatjev sina kollegor, anger hur stor del av en inkomstökning hushållen väljer att spara. I Väst, fortsätter han, "där marknaden är i jämvikt och där människorna dagligen utsätts för frestelser att köpa det ena eller det andra, det femte eller det tionde, inte ens där lyckas arbetare och rentiärer, småföretagare och storkapitalister, konsumera allt". Alla sparar de, och deras sparbenägenhet övervakas noggrant av penningmarknadernas "makroanalytiker och praktiker". Här pendlar den marginella sparbenägenheten mellan en tredjedel och en fjärdedel.

Under perioden före 1965 låg motsvarande siffra för Sovjetunionen inom det "förnuftiga" intervallet 0,16 – 0,28, men därefter förlorades all kontroll. För 1966 noterades 0,4. Påföljande år överskreds 0,5, dvs hälften av alla inkomstökningar sparades, och sedan inträdde en lavinartad utveckling. Under åren 1976-1979 överskreds 1,0, vilket innebär att det marginella sparandet översteg inkomstökningarna. År 1979 ökade befolkningens sparande med hela 15,1 miljarder rubel, trots att inkomsterna ökade med endast 13 miljarder.

Vid första påseende kan detta förefalla absurd, men det stämmer väl med observerad sovjetisk verklighet. Om det nämligen är så att tillgången på konsumtionsvaror fortlöpande försämras, kommer hushållen inte bara att kunna spara hela sin inkomstökning. Man kommer dessutom att kunna öka sitt sparande ur den tidigare inkomsten. Nettosparandet kan därmed bli större än inkomstökningen. Under början av 1980-talet bröts denna spiral, men från 1984 och framåt kan en direkt explosiv utveckling iakttas. Den sovjetiska befolkningens nettosparande ökade under sextiotalet med 3,6 miljarder rubel per år. Under sjuttiotalet var den årliga ökningen 11 miljarder, och under åttiotalets första hälft 12,9 miljarder. Därefter har tydligen alla hämningar på sedeltryckningen släppt. För 1986 ökade sparandet med 22 miljarder, för 1987 med 24 miljar-

der och för 1988 med hela 30 miljarder.

Som jämförelse kan nämnas, att medan den sovjetiska statsbudgetens inkomst-sida under 1987 uppgick till 436 miljarder rubel, uppgick befolkningens totala innesående banksparande samma år till 267 miljarder rubel. Omräknat enligt den (gravt missvisande) officiella växelkursen är detta sparande idag värt omkring 3 000 miljarder kronor, eller ca 500 miljarder dollar. Hit skall dessutom räknas sådana likvida medel som av olika skäl inte kommer in i banksystemet, och om vilka vi följaktligen har mycket dålig information. Enligt vissa källor kan det här röra sig om ytterligare 200 miljarder rubel. Denna lilla räkneövning kan tjäna som en finger-visning till dem som spekulerar i att den sovjetiska valutan kanske kan komma att göras konvertibel gentemot de "riktiga" pengar som cirkulerar i Väst.

Dagens situation karakteriseras av Bogatjev som en "panikartad flykt från penningen", och hans vidare beskrivning förtjänar att citeras *in extenso*: "Föregående år utmärktes av en aldrig hittills skådad ökning av varuomsättningen, en ökning som ibland framställes som ett tecken på framsteg för reformpolitiken. Den ökade handeln utlöstes emellertid inte av att marknaden fylldes av varor, utan av ett fall i förtroendet för pengarna, och av början till en 'spekulationsefterfrågan'. Smycken, malättna mattor, halvt oanvändbara tv-apparater och elektriska hushållsapparater, kylskåp, allt som kan bevaras har köpts upp." Att tala om en förestående kollaps av valutan, och av det finansiella systemet, verkar mot denna bakgrund knappast vara någon överdrift.

Orsaker

Orsakerna till att man har hamnat i denna situation är naturligtvis många, men de förenas alla av en gemensam nämnare – i form av ett oskickligt handhavande av statens finanser. Av tradition har den sovjetiska statsbudgeten alltid redovisat över-

skott. Vad annat kan man förvänta sig i en centralplanerad ekonomi, där alla banker och företag ägs av staten, där alla priser och löner sätts av staten och där den egna valutan är avskärmd från den internationella marknaden? Forskare i Väst har länge misstänkt att denna bild, liksom i fallet med militärbudgeten, har varit friserad, men på sovjetiskt håll har sådana spekulationer inte funnit stöd. Enligt officiell statistik uppvisade den sovjetiska statsbudgeten under 1986, 1987 och 1988 överskott på respektive 4,1, 2,4 och 4,6 miljarder rubel.

Det var först under hösten 1988 som man började uppmärksamma – och diskutera – den inflationsbomb som nu är på väg att brisera. I en artikel i *Kommunist* tog ekonomen K G Kagalovskij upp de växande obalanser som präglade finanspolitiken, men hans varningar fick föga gehör (Kagalovskij [1988]). Vid Högsta Sovjets session i oktober erkände finansminister Boris Gostev visserligen att man under en rad år faktiskt haft underskott, men någon konkret information lämnade han inte. För 1989 uppgav han att man förväntade ett underskott om 36,3 miljarder, men även detta skulle visa sig vara en friserad siffra. I januari 1989 redovisade akademiledamoten Leonid Abalkin att underskottet skulle komma att uppgå till 100 miljarder, och vid det nyvalda Högsta Sovjets session i juni meddelades att den korrekta siffran snarare borde vara 120 miljarder, motsvarande närmare en fjärdedel av den sovjetiska statsbudgetens utgiftssida under 1989.

Vi börjar här närma oss siffror som stämmer väl med Bogatjevs presentation av inflationsöverhänget. Att merparten av denna penningflod genereras genom att staten finansierar sina underskott via sedelpressarna är helt klart, men varifrån kommer egentligen underskotten? Bland "oförutsedda utgifter" dominerar naturligtvis reaktorhavariet i Tjornobyl och jordbävningen i Armenien. Enbart saneringsarbetet efter kärnkraftskatastrofen

beräknas ha kostat omkring åtta miljarder rubel, och vad slutnotan för återuppbyggnadsarbetet i Armenien kommer att belöpa sig till kan man bara gissa. På detta konto skulle man även kunna skriva kriget i Afghanistan, som beräknas ha kostat ytterligare 45 miljarder, och om man helt vill framställa herrarna i Kreml som offer för ett oblikt öde finns naturligtvis även jordskred, gasexplosioner och kolgruvestrejker att ta till.

Även om samtliga dessa händelser obestridligen har åsamkat statskassan extraordinära kostnader, förtar detta knappast intrycket av statsfinansiell oförmåga, ett intryck som kraftfullt understrykes av att man även i fall där allvarliga fiskala problem *borde* kunnat förutses har underlåtit att vidta åtstramande åtgärder. Ett utmärkt exempel är den av Gorbatsjev proklamerade kampanjen mot alkoholmissbruk, som under perioden 1985-1987 beräknas ha kostat statskassan bortåt 37 miljarder i förlorade intäkter. (Alkohol svarade 1985 för omkring en fjärdedel av den totala livsmedelsförsäljningen.) Att detta bortfall skulle varit en oförutsägbar konsekvens av minskad produktion och försäljning av sprit är uppenbart absurt, men ändå vidtogs inga kompenseringar åtgärder.

En principiellt lika allvarlig indikation på bristande tankeverksamhet är den berömda kampanjen mot "oförtjänta inkomster", en kampanj som slog hårt mot framför allt den privata sektorn inom jordbruket och därmed förvärrade inte bara livsmedelsbrist utan även inflationsöverhäng. Ytterligare exempel är beslutet att möta de sjunkande oljepriserna med en drastisk nedskärning av konsumtionsvaruimporten, och de synnerligen ambitiösa planerna på nya storstilade investeringsprojekt under 1986-1990. Sammantagna utgör dessa starkt bidragande orsaker till både budgetunderskott och inflationsöverhäng, men de är ingalunda ensamma. Betydligt allvarligare än illa genomtänkta beslut och kampanjer, är att

den förda ekonomiska reformpolitiken i sig ytterligare spår på inflationsbrasan.

Företag med monopolställning på utpräglade bristmarknader uppmanas nu att maximera sina vinster, vilket på bästa sätt åstadkommes genom ökade priser och minskad produktion. Den resulterande inflationen valideras automatiskt genom att det inte tycks finnas några spärrar på bankernas kreditgivning. Enligt Bogatjev är kreditexpansionen nu "helt gränslös. Det är här de flodvågor av pengar genereras som översvämmar ekonomin". En nyligen genomförd "reform" av banksystemet har i praktiken gjort att olika sektorsintressen har fått makt att på egen hand skapa pengar, något som enligt Bogatjev "strider mot allt förnuft, och står i direkt konflikt med själva begreppet pengar, med dess idé och innebörd".

Denna synbarligen obegränsade tillgång på pengar möjliggör stora lönehöjningar, och urholkar därmed företagens förmåga att stå emot arbetarnas krav. Befolkningens inkomster har under 1986-1988 ökat med hela 20 miljarder rubel utöver planen, och om man till detta lägger att nästan hela denna ökning hänförs sig till 1988 ser prognosen för eventuella åtstramningspaket knappast ljus ut. Nya höjningar av de statliga uppköpspriserna för jordbruksprodukter gör dessutom att subventionerna till jordbruket i år kommer att uppgå till 88 miljarder rubel, vilket är dubbelt så mycket som under 1980 och hela 10 miljarder mer än (den officiellt erkända) militärbudgeten. Att dessa höjningar vidtas i en situation där behovet av nedskärning är i det närmaste akut får väl tas som en indikation på jordbrukets usla prestationsförmåga.

Utan en radikal nedskärning av det statliga budgetunderskottet är övriga delar av *perestrojkan* på förhand dömda att misslyckas, och utan en radikal valutareform, dvs en konfiskation av utestående likviditet, hjälper inte ens en reduktion av budgetunderskottet. Framtiden ser således bister ut, men några planer på en

kraftfull ekonomisk åtstramningspolitik tycks trots detta inte finnas.

Åtgärder

Ryzjkovs program

Vid det nyvalda Högsta Sovjets första session, i juni 1989, stod det helt klart att sökandet efter en lösning på den finansiella krisen nu har fått mycket hög prioritet. I sitt inledande anförande slog premiärminister Nikolaj Ryzjkov fast att delegaterna "i denna mycket viktiga fråga måste förfoga över den allra mest djuplodande information". I enlighet med denna sin deklarerade inställning fortsatte han där efter med att lämna en mycket intressant redogörelse för uppkomsten av dagens situation (Ryzjkov [1989]).

Under de tre föregående femårsplanerna, dvs under perioden 1971-1985, ledde en försämrad prestationsförmåga inom produktionen till att statens inkomster blev mer än 150 miljarder rubel lägre än planerat, samtidigt som utgifterna överskred sin planerade nivå med nästan samma belopp. Detta gap i statens finanser täcktes ur fyra huvudsakliga källor. Gynnsamma förhållanden på världsmarknaden, framför allt då för oljeexporten, genererade ett överskott om 103 miljarder rubel. Öppna prisökningar gav 54 miljarder, medan "dolda prisökningar" (främst kvalitetsförsämring) gav ytterligare 20 miljarder. Slutligen lånades hela 106 miljarder i banksystemet. Som ett resultat av denna finansieringspolitik ökade penningmängden i cirkulation inte mindre än tre gånger. Med detta "finansiella arv" påbörjade man den tolfte femårsplanen, dvs perioden 1986-1990.

Att situationen är besvärlig torde väl inte gå att bestrida, men då man hör vilka åtgärder som föreslås kan man knappast dra någon annan slutsats än att den med all sannolikhet kommer att genomgå en ytterligare drastisk försämring. Ryzjkov

ser tre principiellt olika utvägar. Att minska de statliga utgifterna genom prisökningar och reducerade sociala ambitioner, betraktar han som uteslutet. Regeringen har här "en fast position – denna väg är inte ur någon synvinkel acceptabel". Att täcka underskotten genom en fortsatt inhemsk upplåning avvisas, då detta skulle rasera grundvalarna för reformpolitiken, och att ytterligare öka utlandsskulden skulle försätta landet i en mycket svår belägenhet.

Utöver dessa tre utvägar, som således samtliga avvisas, återstår bara "att lita till en ökad effektivitet i den statliga produktionen, dess intensifiering, att täcka statens ökande utgifter endast via ökade inkomster och att därigenom stabilisera den finansiella situationen i landet". Kort sagt, tänker den sovjetiske premiärministern inte göra stort mycket mer åt den ekonomiska krisen än att hoppas på bättre tider. Han tror att en ökad konsumtionsvaruproduktion skall suga upp inflationsöverhänget, och att minskade investeringar och försvarsutgifter, tillsammans med vissa andra nedskärningar inom bl a byråkratin, skall reducera budgetunderskottet. Sammanlagt hoppas han på nedskärningar med 29 miljarder rubel för innevarande och 34 miljarder rubel för påföljande år. Även om de skulle gå att genomföra, vilket är långt ifrån säkert, är dessa åtstramningar uppenbart otillräckliga.

Symptomatiskt nog sällade sig Ryzjkov också till den allmänna vågen av negativa stämningar mot de nya kooperativen, genom att hävda att de genererar orimliga inflationsdrivande inkomster. Detta gjorde han trots att kooperativen endast svarar för omkring 2 miljarder av en total lönesumma på ca 430 miljarder rubel för landet som helhet. Att denna knappa fjärdedels procent skulle vara speciellt inflationsdrivande är en föga imponerande diagnos, men för den som inte har något eget trovärdigt program att komma med kan det ju vara bra med en syndabock.

Sjmelevs program

Ett av de mest uppmärksammade inläggen vid denna första session med det nya Högsta Sovjet levererades av den radikale reformekonomen Nikolaj Sjmelev, som tillsammans med kollegan Vasilij Seljunin är den mest namnkunnige och mest frispråkige på reformflygeln. Hans utträdande var i stor utsträckning en replik på Ryzjkovs tal, som han uppenbarligen betraktade som en rejäl besvikelse. Sjmelev hälsade med tillfredsställelse att landets regering nu hade insett den farliga situation ekonomin befann sig i, men uttryckte också tvivel huruvida man faktiskt hade insett *graden* av allvar i denna situation. De åtgärder som Ryzjkov annonserat för att komma till rätta med budgetunderskottet bedömde han som otillräckliga i omfattning och som alltför utdragna i tiden. Om inte snabba och kraftfulla åtgärder omedelbart sattes in skulle man enligt hans förmenande redan inom två-tre års tid stå inför en ekonomisk krasch (Sjmelev [1989]).

Sjmelevs eget recept bestod av tre huvudsakliga ingredienser. Till att börja med ansåg han att man omedelbart borde avbryta den misslyckade kampanjen mot alkoholmissbruket. Enligt officiella källor svarar hembrännare nu för omkring hälften av all producerad alkohol, och då har bara sådan sprit räknats som framställes av socker. Att minskningen av den officiella produktionen skulle haft någon inverkan på folknykterheten är således en ren illusion. Genom att återuppta statlig produktion och försäljning av alkohol i tidigare omfattning skulle tre positiva effekter uppnås: hembränningen skulle minska, staten skulle få ökade inkomster, och medborgarna skulle få mer varor att spendera sina rubler på. Via de bägge senare skulle inflationstrycket angripas från två håll.

Vidare borde man ta upp ett utlandslån på 15 miljarder dollar för en likaledes omedelbar import av konsumtionsvaror,

följt av ytterligare lån för samma ändamål på fem-sex miljarder dollar per år under de kommande två-tre åren. Utrymme för denna import skulle beredas via tre olika åtgärder: en minskad spannmålsimport, ett senareläggande med fem-tio år av inköp av utrustning för alla "gigantiska" investeringsprojekt, och en skarp reduktion av u-hjälpen till framför allt Latinamerika.

Den minskade spannmålsimporten skulle möjliggöras genom att erbjuda de egna bönderna betalt i hårdvaluta; man borde på detta vis kunna köpa motsvarande spannmålskvantitet till ett pris av 75 snarare än 200 dollar per ton. De senarelagda inköpen av utrustning motiverades med att det redan existerar ett berg av ännu ej installerad utrustning, motsvarande omkring 10 miljarder dollar. Beträffande Latinamerika angav Sjmelev slutligen att de sovjetiska intressena i denna region, enligt "amerikanska professionella beräkningar", årligen kostar mellan sex och åtta miljarder dollar; varför skall man exempelvis för kubanskt socker betala 400 procent av världsmarknadspriset? De samlade besparingarna från dessa nedskärningar beräknades till 14-16 miljarder dollar, vilket således skulle täcka den föreslagna importen av konsumtionsvaror.

Den tredje och sista ingrediensen i Sjmelevs paket var att genomföra en omfattande utförsäljning av statlig egendom. Detta har redan påbörjats i försiktig omfattning, genom försäljning av statliga lägenheter, men det borde utsträckas till att omfatta även lastbilar och traktorer, ja allt som går att sälja borde avyttras för att skapa jämvikt på marknaden. Man borde sälja aktier i statliga företag, och framför allt borde man sälja jord till bönderna. Det senaste i synnerhet är naturligtvis mycket kontroversiellt, men det illustrerar därmed också något av allvaret i Sjmelevs budskap. Om alla dessa åtgärder genomfördes med full kraft skulle budgetunderskottet kunna elimineras, eller åt-

minstone radikalt reduceras, redan till slutet av 1991, snarare än till slutet av nästa femårsplan.

Auditoriets omedelbara reaktioner på Sjmelevs inlägg var visserligen översvalande, men denna entusiasm tycks knappast ha delats av landets högsta ledning. Redan påföljande dag uppträdde Ryzjkov med allvarliga varningar beträffande utlandsskuldens utveckling. Han angav här, "för att fortsättningsvis inte behöva anlita utländska informationskällor", att den totala hårdvalutaskulden uppgick till motsvarande 34 miljarder rubel, att den totala skuldtjänsten, dvs räntor plus amorteringar, för 1989 uppgick till 12 miljarder rubel, att årets beräknade hårdvalutainkomster skulle komma att stanna vid 16 miljarder rubel, och att 13,5 av dessa senare miljarder redan var intecknade för nödvändig import. Enbart för att klara skuldtjänsten skulle man således tvingas låna nästan lika mycket som Sjmelev krävde för konsumtionsvaruimport.

I ett litet efterspel sade dessutom Abalkin att Sjmelevs framträdande förvisso hade varit professionellt och kvalificerat, men att det hade fått en ensidig återgivning i massmedierna: "Mig stör det alltid ... när en seriös forskare börjar ägna sig åt publikfrieri, när han försöker tala vackrast och kritisera ljudligast. Detta bör, enligt mitt förmenande, under inga omständigheter tillåtas." Kanske har vi här en liten illustration av hur de sovjetiska makt-havarna uppfattar begreppet "socialistisk pluralism"?

Utsikter

Mycket pekar således på att en fortsatt högkonjunktur kan förväntas inom de sovjetiska sedeltryckerierna, men hur allvarligt är egentligen allt detta? Svaret på denna fråga beror i hög grad av hurvida man sätter någon större tilltro till *perestrojkan* i övrigt. Om detta inte är fallet lär väl penninghushållningens sammanbrott som sådant inte på något markant

sätt förvärra de redan allvarliga reala krisfenomenen: sjunkande tillväxt, sönderfallande infrastruktur, sjukvårdskris, livsmedelskris, ekologisk katastrof.

Om man däremot skulle välja att tro att *perestrojkan* skall utgöra räddningen för detta skröpliga u-landsimperium, är den finansiella krisen mycket allvarlig. Den hotar nämligen samtliga de instrument som är tänkta att möjliggöra ett ekonomiskt tillfrisknande: självfinansiering, kostnadsmedvetande, kooperation, arrenden. Hela andemeningen i den ekonomiska reformpolitiken är att övergå från administrativ till ekonomisk styrning, dvs från direkt ordergivning till indirekt påverkan via olika ekonomisk-politiska instrument, och man kan nog med viss fog undra om en sådan övergång över huvud taget är möjlig i en ekonomi som präglas av (undertryckt) hyperinflation, av köer och ransoneringar, och av en förestående kollaps av penningekonomin?

Det är endast mot denna bakgrund man kan förstå de sovjetiska ekonomernas oro, och något lösning tycks – enligt Bogatjev – ännu inte skymta: "Hur skall denna pappersrubel kunna få någon kraft, utan ett kvalificerat handhavande av penningpolitiken? Denna fråga har inte ens blivit väckt."

Referenser

- Bogatjev, V, [1989], "Esjtje ne pozdno". *Kommunist*, Nr 3.
Kagalovskij, K, [1988], "Podzjatsja". *Kommunist*, Nr 11.
Narodnoe Chozjajstvo SSSR v 1987 g., [1988], Moskva.
Ryzjkov, N, [1989], "Doklad", *Ekonomitjeskaja Gazeta*, Nr 24.
Ryzjkov, N, [1989], "Zakljutitelnoe slovo". *Pravda*, 10 juni.
Sjmelev, N, [1989], "Vystuplenije". *Pravda*, 9 juni.